

MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ

WOJSKOWA AKADEMIA POLITYCZNA – INSTYTUT BADAŃ SPOŁECZNYCH

Nr. 01061 Warszawa, dnia 1. 07. 19 83 r.

TAJNE

Egz. Nr .1...

GŁÓWNY ZARZĄD POLITYCZNY WP	
Nr 05820	
Wpłynęło dn. 1.07 19 83 r.	
Zał. —	Ark. —
02	02

WSTĘPNE

SPRAWOZDANIE

z badań na temat:

WPLYW WIZYTY PAPIEŻA NA POSTAWY ŚWIATOPOGLĄDOWE ŻOŁNIERZY

Opracował:

ppłk doc. dr hab. Władysław IWANIEC

Warszawa, czerwiec 1983 r.

W dniach 16-28 czerwca 1983 roku Instytut Badań Społecznych WAP przeprowadził szerokie badania wśród żołnierzy i kadry na temat wpływu wizyty papieża w Polsce na postawy światopoglądowe żołnierzy^{x/}.

Celem badań było określanie stosunku żołnierzy do wiary, kościoła, a także wizyty i jej skutków w świadomości żołnierzy.

Całościowa analiza wyników badań przedstawiona zostanie w odrębnym sprawozdaniu /do 20.07.1983 r./. Obecny raport zawiera jedynie dane z badań sondażowych żołnierzy i kadry, dotyczące spraw ściśle związanych z wizytą papieża^{XX/}.

x/ Badania kadry i żołnierzy przeprowadzono za pomocą urządzenia sondażowego. Przeprowadzono także wywiady z zastępcami dowódców do spraw politycznych oraz obserwację zachowań i wypowiedzi żołnierzy w garnizonach objętych programem wizyty.

Łącznie badaniami objęto:

- 815 żołnierzy wcielonych do wojska wiosną 1983 r.,
- 816 żołnierzy poprzednich wcieleni,
- 370 kadry /dowódcy kompanii i plutonów, szefowie kompanii/.

Badania przeprowadzone były w trzech typach jednostek wojskowych w garnizonach:

- 1/ objętych programem wizyty /Warszawa, Sochaczew, Szymanów - Teresin, Częstochowa, Katowice, Opole, Wrocław, Kraków/;
- 2/ w jednostkach wyznaczonych do udziału w akcji specjalnej, w garnizonach nie objętych programem wizyty /Elbląg, Gdańsk/;
- 3/ Inne jednostki /Ostróda, Malbork, Lublin/.

W sumie badaniami objęto kadre i żołnierzy w 17 jednostkach wojskowych w 12 garnizonach reprezentujących wszystkie okręgi wojskowe i RSZ

XX/ Wszystkie dane w procentach.

I. POGLĄDY ŻOŁNIERZY NA TEMAT STATUSU RELIGII W NASZYM PAŃSTWIE

Zdecydowana większość żołnierzy to ludzie wierzący. U większości żołnierzy wiara ma charakter zindywidualizowany, nie stwarzający przesłanek do konfliktów czy zadrażnień z niewierzącymi lub wyznawcami innych religii. Ogółem 67,2% badanych żołnierzy stwierdza, że religia powinna być traktowana jako sprawa prywatna i osobista każdego obywatela. Niepokoi jednak fakt, że co piąty żołnierz /20,8%/ posiada poglądy sprzeczne z konstytucyjną zasadą wolności wyznania /szczegółowe dane - tabela 1/

Tabela 1

Lp.	Poglądy żołnierzy na temat statusu religii	Ogółem	Wcieleni wio- sna 1983 r.	Pozostali
1.	Religia powinna być traktowana wyłącznie jako sprawa prywatna i osobista każdego obywatela	67,2	64,9	69,5
2.	Religia powinna być uznawana przez państwo jako obowiązująca dla obywateli	20,8	19,7	21,8
3.	Religia powinna być zakazana lub ograniczona przez władze państwowe	1,4	1,8	1,4
4.	Ma w tej sprawie inne zdanie	2,6	3,9	0,9
5.	Brak rozeznania	1,5	1,9	1,1
6.	Brak odpowiedzi	6,4	7,6	5,3

Staż służby wojskowej nie różnicuje istotnie poglądów żołnierzy na temat statusu religii w Polsce.

II. WPŁYW WIZYTY PAPIEŻA NA ZMIANY STOSUNKU ŻOŁNIERZY DO WIARY I RELIGII I ZAINTERESOWANIA TYMI SPRAWAMI

1. Prawie 2/3 żołnierzy /64,2%/ oświadczyło, że wizyta papieża w Polsce nie spowodowała żadnych zmian ich wiary i stosunku do religii. Wystąpienie takich zmian stwierdziło nieco ponad 1/4 żołnierzy /27,3%/. Wzmocnienie wiary deklarują częściej żołnierze ostatnich wcieleń /29,1%/, niż pozostali /25,5%/. Rozkład wyników - tabela 2.

Tabela 2

Lp.	Zmiany stosunku żołnierzy do wiary i religii pod wpływem wizyty papieża w Polsce	Ogółem	Wcieleni wiosną 1983	Pozostali
1.	Nie uległ zmianie	64,2	62,2	66,8
2.	Stali się bardziej wierzący	27,3	29,1	25,5
3.	Wiara uległa osłabieniu	1,7	1,6	1,7
4.	Umocniły się przekonania ateistyczne	0,6	0,9	0,3
5.	Trudno ocenić	1,5	1,8	1,2
6.	Brak odpowiedzi	4,8	4,4	5,1

2. Zakres zmian stosunku żołnierzy do wiary i religii /około 1/4 badanych/potwierdzał się w ich samooceniających wypowiedziach na temat wpływu wizyty na zmiany zainteresowań sprawami wiary i działalności kościoła. Wzrost zainteresowania tymi sprawami deklaruje średnio mniej niż 1/4 ogółu żołnierzy /23,5%/. Połowa badanych /51,7%/ nie stwierdziła zmian swoich zainteresowań pod wpływem wizyty. Warto podkreślić, że u pewnej grupy żołnierzy /7,3%/ wizyta spowodowała spadek zainteresowań sprawami wiary. Tę grupę żołnierzy można rozpatrywać

łącznie z deklarującymi całkowity brak zainteresowania sprawami wiary /średnio 2,9%/, co łącznie stanowi 10,2% ogółu. Dalsze 5,1% nie było w stanie określić zmian swoich zainteresowań religijnych, a 9,6% nie udzieliło odpowiedzi.

Najwyższy wzrost zainteresowań wystąpił w sprawach: stosunków państwa i kościoła /średnio 32,9%/, wiary /29,3% i uprawiania praktyk religijnych w czasie odbywania służby wojskowej /26,6%/.

Najniższy wzrost zainteresowania stwierdzono w sprawach: politycznej działalności kościoła /15,6% i światopoglądowych /17,2%/.

Wyniki przedstawia tabela 3

Tabela 3

Lp.	Dziedziny zainteresowań	Zmiany zainteresowań				
		Wzrost	Bez zmian	Spadek	Brak zainteresowania	Brak zdania
1.	Sprawy stosunków między państwem a kościołem	32,9	45,6	6,8	2,5	4,4
2.	Sprawy wiary	29,3	53,5	5,3	1,2	3,5
3.	Sprawy uprawiania praktyk religijnych w czasie odbywania służby wojskowej	26,6	46,7	10,8	2,8	2,6
4.	Sprawy wolności wyznania, stosunki między ludźmi wierzącymi i niewierzącymi	22,0	51,6	6,8	3,3	5,2
5.	Sprawy duszpasterskiej działalności kościoła	20,9	57,0	5,7	2,5	5,1
6.	Zagadnienia światopoglądowe	17,2	55,1	7,9	2,8	5,6
7.	Sprawy politycznej działalności kościoła /kleru/	15,6	52,7	7,7	5,2	9,0
	Średnie wskaźniki %%	23,5	51,7	7,3	2,9	5,1

3. Zmiany zainteresowań żołnierzy sprawami wiary i działalności kościoła, jakie wystąpiły w związku z wizytą papieża, mimo ograniczonego zakresu, były jednak wyraźnie dostrzegalne. Wzrost tych zainteresowań stwierdza 2/3 badanej kadry z pododdziałów /67,8%/. Znaczny wzrost zainteresowań stwierdza kadra w garnizonach objętych wizytą papieża /75,0% stwierdza wzrost, a tylko 10,5% brak zmian/, niż w garnizonach poza trasą wizyty /56,8% stwierdza wzrost, a 31,1% brak zmian/.

4. Obserwowany przez kadre wzrost zainteresowania żołnierzy jest zróżnicowany w odniesieniu do poszczególnych dziedzin wiary i działalności kościoła. Nie stwierdzono natomiast poważniejszych różnic między żołnierzami różnych wcieleni.

Podkreślić należy, że kadra dość dokładnie rozpoznała zjawiska nasilenia religijności swoich podwładnych żołnierzy. Średni wskaźnik wzrostu zainteresowań wynosi 31,8%. /Dla porównania średnio 23,5% żołnierzy deklaruje wzrost swoich zainteresowań w 7 spośród tych dziedzin. Stwierdzony przez kadre największy wzrost zainteresowania ^{tych} dotyczy samych dziedzin, które wskazywali żołnierze: stosunków państwo-kościół, wolność wyznania /z wyjątkiem wiary/. Kadra również potwierdza najniższe zainteresowanie żołnierzy zagadnieniami światopoglądowymi. Szczegółowe dane przedstawia tabela 4.

Tabela 4

Lp.	Nasilenie zainteresowań żołnierzy sprawami:	Opinie kadry		
		Ogółem	W garni- zonach wizyto- wanych	W garni- zonach niewizy- towanych
1.	Stosunków między państwem a kościo- łem	50,6	50,0	51,5
2.	Wolności wyznania, stosunkami między ludźmi wierzącymi i niewierzącymi	44,9	47,0	41,7
3.	Związanymi z duszpasterską działa- nością kościoła	31,6	31,0	32,6
4.	Związanymi z polityczną działałno- ścią kościoła	31,1	25,0	45,5
5.	Stosunków między kościołem a opozycją polityczną w Polsce	30,4	33,0	26,5
6.	Wiary	25,9	27,5	23,5
7.	Uprawiania praktyk religijnych w czasie odbywania służby wojskowej	23,8	25,5	21,2
8.	Zagadnieniami światopoglądowymi	15,7	15,0	16,7
	Średnie wskaźniki procentowe	31,8	31,7	32,4

Zestawienie opinii kadry wskazuje na istotne zjawisko pewnego zróżnicowania zainteresowań żołnierzy niektórymi sprawami, w zależności od tego, czy garnizon, w którym służą był wizytowany przez papieża.

W garnizonach objętych trasą wizyty kadra stwierdza wyższe zainteresowanie żołnierzy sprawami wolności wyznania, wiary oraz uprawiania w czasie służby praktyk religijnych.

Natomiast w garnizonach nie objętych programem wizyty kadra stwierdza znacznie ^{większe} /o 20,5%/ zainteresowanie sprawami związanymi z pozaduszpasterską /polityczną/ działalnością kościoła.

Można zatem wnioskować, że obecność papieża na terenie

garnizonu ograniczała efektywność pracy polityczno-wychowawczej kadry w zakresie zagadnień światopoglądowych i wyjaśniania roli i działalności kościoła.

III. OPINIE ŻOŁNIERZY NA TEMAT ZMIAN, JAKIE SPOWODUJE W NASZYM KRAJU WIZYTA PAPIEŻA

Wpływu wizyty na różne dziedziny życia społecznego oczekuje zdecydowana większość żołnierzy /83,1%/. Tylko co siódmy żołnierz /łącznie 16,9%/ stwierdza, że wizyta niczego nie zmieni /6,7%/ lub nie może niczego na ten temat powiedzieć /10,2%/.

Opinie o przewidywanych zmianach, jakie w naszym życiu społeczno-politycznym miałyby nastąpić jako skutek wizyty rozpatrywać trzeba w kategoriach optymizmu, a - w niektórych przypadkach - naiwności /badania prowadzone były po zakończeniu wizyty/.

Warto podkreślić, że oczekiwania zmian w poszczególnych dziedzinach wyrażane były przez /średnio/ 35,9% żołnierzy, w zasadzie bez różnic między wcieleniami /z wyjątkiem porozumienia narodowego, którego oczekuje o 10% więcej żołnierzy wcielonych wiosną br./.

Najsilniejsze oczekiwania dotyczą: porozumienia między państwem a kościołem i umocnienia wiary. Tylko w tych dwóch dziedzinach odsetki oczekujących przekroczyły połowę badanych.

Najmniejsze wskaźniki oczekiwań dotyczą ewentualności wystąpienia zjawisk negatywnych: utrudnienia procesu porozumienia narodowego i wzrostu napięcia społecznego spowodowanego uaktywnieniem się sił antysocjalistycznych.

Szczegółowe wyniki - tabela 5.

Tabela 5

Lp.	Przewidywane zmiany	Żołnierze ogółem	Wcieleni wiosną 1983 r.	Pozostali
1.	Nastąpi porozumienie między państwem a kościołem	53,5	53,9	53,1
2.	Ludzie będą mocniej wierzyć	50,3	49,3	51,2
3.	Nastąpi spokój w społeczeństwie	46,8	46,6	46,9
4.	Nastąpi porozumienie między Polakami	38,8	43,8	33,8
5.	Ludzie staną się lepsi - będą żyć moralnie	38,4	37,8	39,0
6.	Kościół będzie mógł rozszerzyć swoją działalność	35,6	35,3	35,8
7.	Ludzie będą lepiej pracować	30,4	28,2	32,5
8.	Wzrośnie napięcie społeczne, uaktywnią się siły antysocjalistyczne	27,8	25,5	30,0
9.	Proces porozumienia narodowego zostanie utrudniony i wydłużony	21,2	20,7	21,6
	Wizyta niczego w naszym kraju nie zmieni	6,7	6,9	6,5
	Trudno powiedzieć	10,2	9,9	10,5
	Średnie wskaźniki oczekujących zmian	35,9	35,8	36,1

IV. WPŁYW WIZYTY NA WZROST AUTORYTETU KOŚCIOŁA W ŚWIADOMOŚCI ŻOŁNIERZY

Efektom wizyty papieża jest również dosyć poważny, deklarowany wzrost autorytetu kościoła w świadomości żołnierzy. Wzrost szacunku i zaufania do kościoła, spowodowany wizytą, deklaruje co trzeci żołnierz /33,0%/ bez względu na wcielenie. Zmniejszenie autorytetu kościoła potwierdzają jedynie nieliczni /ogółem 2,2%/, podobnie jak nieliczni są przeciwnicy kościoła /2,1%/.

Najliczniejszą grupę /52,7%/ stanowią żołnierzy, u których autorytet kościoła nie uległ zmianom.

V. WPLYW WIZYTY NA MANIFESTOWANIE WIARY PRZEZ ŻOŁNIERZY

1. Znaczna część kadry z pododdziałów /łącznie 58,8%/ stwierdza występowanie u żołnierzy przypadków manifestowania przekonań religijnych /manifestacyjne zachowania, noszenie emblematów, wypowiedzi, kolportowanie pism o treściach religijnych itp./. Zakres tych zjawisk - według oceny kadry - jest zróżnicowany. Dość częste przypadki manifestowania wiary potwierdza 14,8% /nieco częściej w garnizonach objętych wizytą papieża/
programem
/. Sporadyczne przypadki sygnalizuje 44,0% kadry.

Szczegółowe dane - tabela 6.

Tabela 6

Lp.	Częstotliwość występowania przypadków manifestacyjnych zachowań religijnych żołnierzy	Odsetki kadry stwierdzającej występowanie		
		Ogółem	W garnizonach wizytowanych	W garnizonach niewizytowanych
1.	Dość często	14,8	16,0	12,9
2.	Rzadko	44,0	40,5	49,2
3.	Nie występują	32,2	32,0	32,6
4.	Trudno powiedzieć	5,4	7,5	2,3
5.	Brak odpowiedzi	3,6	4,0	3,0

2. Co trzeci badany żołnierz zawodowy spośród kadry pododdziałów /łącznie 31,6%/ stwierdza, że w związku z wizytą papieża nasiliły się manifestacyjne zachowania religijne żołnierzy. Wzrost tych zachowań znacznie częściej /łącznie o 18,0%/ stwierdza kadra z garnizonów objętych programem wizyty papieża. Znaczny wzrost takich zachowań stwierdza 8,5% kadry z jednostek stacjonujących w garnizonach objętych programem wizyty, a tylko 3,8% kadry z pozostałych garnizonów. Wzrost nieznaczny stwierdza odpowiednio: 30,0% i 16,7% kadry.

VI. WPLYW WIZYTY NA ZAKRES PODEJMOWANIA PRZEZ KLER W 1983 r. PRÓB DOCIERANIA DO ŚRODOWISK WOJSKOWYCH

1. Kadra z pododdziałów dostrzega próby, jakie w bieżącym roku podejmuje kler, aby docierać do jednostek wojskowych. Najliczniejszy jest procent kadry /łącznie 22,9%/ stwierdzającej próby docierania do rodzin kadry /4,5% stwierdza liczne przypadki takich prób, a 18,4% pojedyncze/. Próby docierania do rodzin wojskowych częściej wskazuje kadra z garnizonów objętych programem wizyty papieża /łącznie 25,0%/ niż z pozostałych /19,7%/.

Mniej liczne są odsetki kadry stwierdzającej podejmowanie przez kler takich prób wobec żołnierzy zasadniczej służby wojskowej - łącznie 9,6% /2,7% wskazuje na liczne próby, a 6,9% - na pojedyncze/. Nie stwierdza się różnic między garnizonami objętymi i nieobjętymi programem wizyty.

Zbliżone odsetki kadry wskazują na próby docierania kleru do kadry, która odeszła do rezerwy.

2. Tylko nieznaczny odsetek kadry /5,1%/ stwierdza, że w okresie przygotowań do wizyty papieża w Polsce kler nasilił próby docierania do środowisk wojskowych. Nasilanie takich prób częściej wskazuje kadra z garnizonów nie objętych wizytą /8,3%/, niż z objętych /3,0%/.

Powyższe wyniki należy ocenić jako zaniżone, gdyż jedynie 28,3% ogółu badanej kadry jednoznacznie stwierdza, że próby takie nie nasiliły się. Pozostała część kadry /łącznie 66,6%/ nie orientuje się /52,7%/ lub nie udzieliła odpowiedzi /13,9%/.

3. Również niewielki jest procent kadry /łącznie 6,9%/ wskazującej na przypadki nakłaniania żołnierzy w okresie przygotowań do wizyty papieża /przez kler lub inne osoby/ do udziału w uroczystościach związanych z wizytą. W większości były to pojedyncze przypadki, podejmowane głównie w garnizonach nie objętych programem wizyty.

I w tym przypadku rozeznanie kadry jest ograniczone - połowa nie orientuje się lub nie udzieliła odpowiedzi.

VII. ŹRÓDŁA, Z KTÓRYCH KORZYSTALI ŻOŁNIERZE POSZUKUJĄC INFORMACJI O PRZYGOTOWANIACH I PRZEBIEGU WIZYTY /w opiniach kadry/

1. Głównym źródłem, z którego żołnierze najszerzej i najczęściej czerpali informacje o przygotowaniach i przebiegu wizyty - była telewizja /wskazana przez 83,1%/.

Kadra wskazuje przy tym, że w miarę upływu wizyty zainteresowanie żołnierzy transmisjami telewizyjnymi znacznie spadło.

Na drugim i trzecim miejscu znalazły się formy pracy polityczno-wychowawczej:

- informacje polityczne w pododdziałach - 47,3%
- zajęcia polityczne - 44,3%
- /w garnizonach wizytowanych 40,0%, w pozostałych 50,8%/.

Na kolejnych miejscach uplasowały się:

- /4/ radio - 38,6% /w garnizonach wizytowanych 30,0%, w pozostałych 51,5%/;
- /5/ prasa wojskowa - 35,2% /28,0% i 46,2%/
- /6/ prasa cywilna - 28,3% /19,5% i 41,7%/
- /7/ rozmowy z kadrą - 28,0% /21,5% i 37,9%/
- /8/ listy od rodzin i znajomych - 23,2% /16,5% i 33,3%/

Szczegółowe informacje - tabela 7.

Warto podkreślić dwa zjawiska:

Po pierwsze, głównym źródłem informacji była dla żołnierzy telewizja. Jest to zjawisko naturalne ze względu na atrakcyjność przekazu. Podstawową jednak rolę odegrały różne formy pracy polityczno-wychowawczej w pododdziałach i jednostkach wojskowych.

Po drugie, znacznie większą rolę odegrały prasa wojskowa i formy pracy polityczno-wychowawczej w środowiskach wojskowych w garnizonach poza programem wizyty, zaspokajając zapotrzebowanie na informacje o przebiegu wizyty, które nie były ogólnie dostępne /z uwagi na lokalne transmisje części uroczystości/.

Tabela 7

Lp.	Źródła informacji, z których żołnierze najszerszej czerpali informacje o przygotowaniach i przebiegu wizyty	Odsetki kadry		
		Ogółem	W garnizonach wizytowanych	W garnizonach niewizytowanych
1.	Telewizja	83,1	83,5	82,6
2.	Informacje polityczne w pododdziałach	47,3	50,0	43,2
3.	Zajęcia polityczne	44,3	40,0	50,8
4.	Radio	38,6	30,0	51,5
5.	Prasa wojskowa	35,2	28,0	46,2
6.	Prasa cywilna	28,3	19,5	41,7
7.	Rozmowy z kadrami	28,0	21,5	37,9
8.	Listy od rodzin i znajomych	23,2	16,5	33,3
9.	Podczas pobytu w domach rodzinnych /w czasie przepustek, urlopów/	14,4	14,0	15,2
10.	Od kleru w miejscu zamieszkania rodziny /w czasie przepustek, urlopów/	7,8	7,5	8,3
11.	Z zachodnich rozgłośni nadających programy w języku polskim	6,9	3,5	12,1
12.	Od żołnierzy wcielonych wiosną 1983 roku	5,7	8,0	2,3
13.	Od ludności cywilnej w miejscu wykonywania prac na rzecz gospodarki narodowej	3,3	2,5	4,5
14.	Od kleru i środowisk religijnych w miejscu stacjonowania jednostki /w czasie przebywania żołnierzy poza terenem zakwaterowania/	2,4	3,0	1,5
15.	Trudno powiedzieć	7,8	4,5	12,9

WSTĘPNE WNIOSKI OGÓLNE

1. Żołnierze wierzący w większości traktują wiarę jako sprawę osobistą. Ci piąty jednak wyraża poglądy w sprawach wiary sprzeczne z Konstytucją PRL.
2. Wizyta papieża wpłynęła na wzmocnienie wiary u około 1/4 żołnierzy i wzrost autorytetu kościoła i nasilenie się przypadków manifestowania przekonań religijnych - u około 1/3 żołnierzy.
3. Podobny był zakres wzrostu zainteresowania żołnierzy sprawami wiary i działalności kościoła, głównie: stosunkami państwo-kościół, sprawami religii i pozaduszpasterskiej działalności kościoła.
4. Żołnierze bardzo optymistycznie oceniają wpływ wizyty na życie społeczno-polityczne w kraju, zwłaszcza w zakresie stosunków państwa i kościoła, normalizacji sytuacji oraz w sferze moralności obywateli.
5. Wysoko oceniane są różne formy działalności polityczno-wychowawczej prowadzonej w wojsku w okresie przygotowań do wizyty i w czasie jej trwania.

Wykonano w 4 egz.

Egz. Nr 1-2 - I Zastępca Szefa GZP WP
Egz. Nr 3 - Komendant WAP
Egz. Nr 4 - a/a IBS WAP

Wyk. ppłk W. Iwaniec
Dnia 30.06.83 r.
Tel. 54-303
Druk: B.R
Nr masz. 021/6